

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k výroku a odôvodneniu uznesenia sp. zn. III. ÚS 631/2023 zo 7. decembra 2023

1. Podľa § 67 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pripájam k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 631/2023 zo 7. decembra 2023 odlišné stanovisko.
2. Vzájomné plnenia z dotknutého úverového vzťahu viac než indikujú hrubý nepomer. Sťažovatelia, resp. ich predchodca si objednali výstavbu domu. Banka s developerskou spoločnosťou dohodla úverovanie tejto výstavby, založenie nehnuteľnosti a detailný monitoring finančných tokov developera. Podľa zmluvných podmienok prv, ako sa prevedie dielo do vlastníctva záujemcom, môže banka nehnuteľnosť predať na dražbe na uspokojenie vlastnej pohľadávky, prípadne aj neskôr z titulu záložného práva. Ak by podľa zmluvných podmienok niektorý záujemca chcel „očistiť“ kontrahovanú nehnuteľnosť (jeden zo zálohov) od záložného práva, bol by nútený vyplatiť celú úverovú linku (pôvodne približne sumu 1 300 000 eur), prípadne získať už raz kúpenú nehnuteľnosť na dražbe v rámci výkonu záložného práva banky.
3. V obdobnej záležitosti najvyšší súd odlišne od preskumávanej veci konštatoval: *„Zriadenie záložného práva k rozostavanému domu vlastníkom domu a jeho stavebníkom bez vedomia a súhlasu ostatných (všetkých) stavebníkov v čase, keď vlastník a stavebník už má uzavretú zmluvu o výstavbe domu s ďalšími (viacerými) stavebníkmi, ktorí sa po dokončení stavby domu majú stať vlastníkami v ňom sa nachádzajúcich bytov a nebytových priestorov, je v rozpore s dobrými mravmi (§ 3 ods. 1 a § 39 Občianskeho zákonníka)“* (uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 6Cdo/137/2017 z 21. júna 2018).
4. Súdny nepoužili relevantné spotrebiteľské právo, a to ani napriek tomu, že sťažovatelia sa jeho použitia domáhali pred krajským súdom a najvyšším súdom (bod 3.10 napadnutého uznesenia najvyššieho súdu).
5. Medzi prvými sa vynára otázka, či je dôvod na aplikáciu noriem spotrebiteľského práva a presadzovanie cieľov smernice Rady 93/13 EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (ďalej len „smernica 93/13“), ak sa dotknutý jednotlivец pred všeobecným súdom spotrebiteľského práva buď nedomáhal, alebo sa ho domáhal nedostatočne, a či v takomto prípade prichádza do úvahy jeho ústavnoprávna ochrana založená na nepoužití spotrebiteľského práva.

6. Upriamujem pozornosť na rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „súdny dvor“) vo veci C-497/13, v ktorom súdny dvor interpretoval právo Európskej únie tak, že súd má použiť spotrebiteľské právo *ex offio* podľa zásady *iura novit curia*, a to až na úrovni pravidiel verejného poriadku napriek tomu, že spotrebiteľka v žiadnom rozsahu nenavrhovala použitie spotrebiteľského práva a bola pritom zastúpená advokátom. V uvedenej veci spotrebiteľke zhorel automobil a dožadovala sa ochrany pre vady kúpenej veci. Išlo síce o interpretáciu smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES z 25. mája 1999 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar, no na požiadavku ochrany v rovine pravidiel verejného poriadku a *ex offio* súdnu ochranu súdny dvor odkazuje opakovane vo svojich rozhodnutiach aj pri interpretácii smernice 93/13. Z mnohých rozhodnutí poukazujem napr. na uznesenie súdneho dvora C-76/10, b.50.

7. K porušeniu základného práva na súdnu ochranu a práva na spravodlivý proces dochádza už len tým, že všeobecný súd nepoužije relevantné normy spotrebiteľského práva a z neho vyplývajúcu príliehavú judikatúru súdneho dvora (porovnaj nález vo veci sp. zn. I. ÚS 462/2022).

8. Ústavným súdom preskúmané rozhodnutie súvisí s konkurzným konaním. Súdny dvor dal interpretačnú odpoveď aj na otázku, či normy na ochranu spotrebiteľov dopadajú aj na takýto druh konania. Ani insolvenčné konanie nie je výnimkou pre *ex offio* súdnu kontrolu zmluvných podmienok. Podľa rozsudku súdneho dvora vo veci C-377/14 „Článok 7 ods. 1 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa má vykladať v tom zmysle, že bráni takej vnútroštátnej právnej úprave, akou je predmetná právna úprava vo veci samej, ktorá v insolvenčnom konaní neumožňuje súdu, na ktorom sa toto konanie vedie, skúmať *ex offio* prípadnú nekalú povahu zmluvných podmienok, z ktorých vznikli pohľadávky prihlásené v uvedenom konaní, napriek tomu, že tento súd má na tento účel k dispozícii potrebné informácie o právnych a skutkových okolnostiach, a ktorá uvedenému súdu umožňuje skúmať len nezabezpečené pohľadávky a námietky obmedzuje len na možnosť tvrdiť zánik alebo premlčanie týchto pohľadávok.“.

9. Ako ďalšia sa vynára otázka, či sa vôbec spotrebiteľské právo dá použiť, ak úverovú zmluvu uzavrela banka s developerom. Tu poukazujem na interpretáciu súdneho dvora, podľa ktorej je pre pôsobnosť smernice 93/13 významná ani nie tak zmluva medzi bankou a podnikateľom, ako to, že ide o formulárovú agendu za stavu, keď záložca nie je funkčne prepojený s obchodnou spoločnosťou: „Článok 1 ods. 1 a článok 2 písm. b) smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách sa majú vykladať v tom zmysle, že táto smernica sa môže použiť na zmluvu o zabezpečení záväzku nehnuteľnosťou alebo zmluvu o ručení uzavretú medzi fyzickou osobou a úverovou inštitúciou s cieľom zabezpečiť splnenie povinností, na ktoré sa zaviazala obchodná spoločnosť voči tejto inštitúcii v úverovej zmluve, ak táto fyzická osoba konala s cieľom, ktorý nesúvisí s jej obchodom, podnikaním alebo povolaním, a k uvedenej spoločnosti nemá žiadny funkčný vzťah“ (C-74/15). V uvedenej veci išlo o záložcov, ktorí boli blízkymi príbuznými konateľa obchodnej spoločnosti a založili vlastný dom. Z uvedeného je zrejmé, že bez funkčného prepojenia (osobné, napr. konateľstvo, alebo majetkové, napr. akcie, tiché spoločenstvo) niet dôvodu vylučovať fyzickú osobu záložcu z pôsobnosti smernice ani pri formulárovom zabezpečovaní podnikateľských aktivít.

10. V preskúmvanej veci sú sťažovatelia v konaní súvisiacom s konkurzom záložcami po predchodcovi, ktorým bola rovnako fyzická osoba, vo vzťahu ku ktorej súdy nezisťovali jej vzťah k úverovému dlžníkovi, a teda ani pôsobnosť smernice 93/13 podľa už citovaného rozsudku C 74/15. Navyše banka ako záložný veriteľ pri výkone záložného práva koná v mene záložcu (§ 151m ods.6 Občianskeho zákonníka) a súvisiacou zmluvou k záložnej zmluve je úverová zmluva developera, s ktorým sú sťažovatelia v právnom vzťahu.

11. Bolo nevyhnutne potrebné sa vyrovnať aj s otázkou, či vzhľadom na predchádzajúce právoplatne ukončené konanie o neexistencii záložného práva, ktoré predchádzalo dotknutému konkurznému konaniu, ešte prichádza vôbec do úvahy aplikácia smernice 93/13. Tu poukazujem na rozsudok C-600/19, v ktorom súdny dvor interpretuje, že kým sa súd nevyrovná aspoň stručne s tým, prečo zmluvná podmienka obstoí v teste neprijateľnosti, tak sa spotrebitelia môžu domáhať takejto ochrany dokonca aj po dražbe, ku ktorej v preskúmvanej veci ešte ani nedošlo.

12. Vzhľadom na uvedené som v senáte otvoril aj otázku predloženia prejudiciálnej otázky, ktorej podstata smerovala k pôsobnosti smernice 93/13 na preskúmvaný prípad. Isteže mal prejudiciálne konanie zvažovať všeobecný súd, no ani ústavný súd nie je vyňatý z takejto možnosti, ak výklad práva Európskej únie nestratil na relevancii ani pri rozhodovaní o základných právach. Za zmienku tiež stojí, že Súdny dvor vychádza z doktríny o prezumpcii relevantnosti prejudiciálnej otázky. Otázke povinnosti predloženia prejudiciálnej otázky sa najnovšie venuje súdny dvor v rozsudku vo veci C-83/21 s odvolávaním sa najmä na závery z rozsudku C-561/19.

13. Je nepochybné, že ústavný súd spĺňa podmienku, že proti jeho rozhodnutiu neexistuje nijaký opraný prostriedok vyplývajúci z vnútroštátneho práva. Jeho povinnosť predložiť prejudiciálnu otázku teda vzniká pri splnení týchto podmienok:

1. v konaní pred ním je nastolená otázka týkajúca sa výkladu práva Únie, ktorá je relevantná pre jeho rozhodnutie – teda odpoveď na túto otázku bude schopná ovplyvniť rozhodnutie ÚS v spore vedenom pred ním (aj keď konanie o sťažnosti nie je klasické sporové konanie v zmysle našej vnútroštátnej teórie, spadá pod pojem „spor“ v zmysle čl. 267 ZFEÚ, pretože inak by ani neprichádzala do úvahy možnosť predloženia PO) a
2. predmetné ustanovenie práva Únie ešte nebolo predmetom výkladu zo strany Súdneho dvora a
3. správny výklad práva Únie sa nejaví byť taký jasný, že neponecháva miesto pre nijaké primerané pochybnosti.

14. Ak by smernica 93/13 na vec dopadala, malo by to podstatný význam na výsledok konania aj pred ústavným súdom (nepoužitie relevantné právo ako komponent základného práva na súdnu ochranu).

15. Prípadná neprijateľnosť zmluvnej podmienky by bola dôvodom na to, aby bol zaistený taký právny stav, akoby neprijateľná podmienka nikdy neexistovala (napr. rozsudok z 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo a i., C-154/15, C-307/15 a C-308/15, bod 61, príp.

tiež C-224/19). Vzhľadom na postup banky s extrémne nespravodlivým výsledkom môže byť daná aj relevancia prejudiciálnej otázky k pôsobnosti Smernice Európskeho parlamentu a rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004.

16. Pri *ex offo* posudzovaní zmluvných podmienok majú relevanciu okolnosti prípadu (čl. 4 ods. 1 smernice 93/13; cit. „*Bez toho, aby boli dotknuté ustanovenia článku 7, nekalosť zmluvných podmienok sa hodnotí so zreteľom na povahu tovaru alebo služieb, na ktoré bola zmluva uzatvorená a na všetky okolnosti súvisiace s uzatvorením zmluvy, v dobe uzatvorenia zmluvy a na všetky ostatné podmienky zmluvy alebo na inú zmluvu, od ktorej závisí.*“).

17. V preskúmvanej veci zo záložnej zmluvy vyplýva, že banka vedela, že poskytuje úver developerovi na účely výstavby rodinných domov. Napriek tomu zmluvné podmienky nastavené bankou umožňovali taký sled udalosti, že občania napriek už vykonaným čiastočným úhradám vo výsledku nehnuteľnosti nenadobudnú, resp. o ne prídu, ak banka nechá nehnuteľnosti dražiť na uspokojenie vlastnej pohľadávky z úveru pre developera, o čom banka mohla dobre vedieť už v čase uzatvárania záložnej zmluvy.

18. V okolnostiach preskúmvanej veci bola pôvodným záložcom fyzická osoba (██████████), čo približuje prípad k uzneseniu súdneho dvora vo veci C-74/15. Tým, že sťažovatelia sú nástupcami po pôvodnom záložcovi, vec sa z pohľadu ich ochrany podľa môjho názoru odlišuje od veci C-74/15 v takej miere, že súdny dvor mohol závery z odôvodneného uznesenia C-74/15 rozvinúť rozsudkom. Vzťah banky a sťažovateľov sa približuje najmä pri výkone záložného práva, keď banka koná za záložcu (t. č. sťažovatelia). V konfrontácii s princípom efektivity práva Európskej únie by nemuselo obstať ani vnútroštátne legislatívne pravidlo (porovnaj k princípu efektivity nedávny rozsudok súdneho dvora vo veci C-598/21), podľa ktorého pri viacerých zálohoch by musel záložný dlžník (spotrebiteľ) vyrovnať celú úverovú linku (pôvodne vo výške približne 1 300 000 eur), aby privodil zánik záložného práva len k jednému zo zálohov (dotknutý pozemok).

19. Z môjho pohľadu sa vec mala posúdiť v rámci úplného meritórneho prieskumu a pri naplnení prednosti práva Európskej únie vrátane interpretácie smerníc Európskej únie zo strany súdneho dvora zabezpečiť ich plný účinok (čl. 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 3 ods. 1 Civilného sporového poriadku).

20. Ak na vec dopadalo spotrebiteľské právo, čo ústavný súd mal v možnostiach zistiť, prípadne vyvodiť procesnoprávne konzekvencie vo vzťahu k všeobecnému súdu, potom opomenutie priliehavej judikatúry už má dopad na porušenie práva na spravodlivý súdny proces, ako to už ústavný súd konštatoval napr. v náleze vo veci sp. zn. I. ÚS 462/2022: „*Preskúmaním napadnutého rozsudku najvyššieho súdu v okolnostiach danej veci ústavný súd nemohol inak, ako dospieť k záveru, že najvyšší súd v dôsledku absencie reflektovania na závery uvedené v rozhodnutí Súdneho dvora C-485/19 z 22. apríla 2021 (LH proti ██████████, pozn.) vydaného pred rozhodnutím v predmetnej veci a len strohým odvolaním sa na svoje pôvodné rozhodnutie (uznesenie najvyššieho súdu z 18. októbra 2018, pozn.), ktoré však už v danom čase nebolo súladné s uvedenou judikatúrou Súdneho dvora,*

neposkytol sťažovateľke adekvátnu ochranu a porušil tak jej právo na súdnu ochranu, resp. spravodlivé súdne konanie.“

V Košiciach 7. decembra 2023

Peter Straka
sudca